

ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรม
ในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญ
เฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ
ของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์

ETHICAL AWARENESS AND MORAL
FOR SPECIALIZED
AND CREDIBLE NEWS REPORTERS
OF ELECTRONIC REPORTERS

ปัทมา รุปลสุวรรณกุล¹

สุดาภรณ์ อรุณดี²

Pattama Roopsuwankun¹

Sudabhorn Arundee²

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ปทุมธานี 12130^{1 และ 2}

North Bangkok University, Pathum Thani 12130 Thailand^{1 and 2}

Corresponding E-mail : sudabhorn.ar@northbkk.ac.th

Received Date September 08, 2023
Revised Date April 11, 2024
Accepted Date April 23, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมของผู้สื่อข่าวกลุ่มใหม่ หรือผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งแนวทางที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ ด้วยวิธีวิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเทคนิค EDFR โดยสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ สื่อมวลชน และนักวิชาการ จำนวน 20 คน ผลการศึกษาพบว่า ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยียุคดิจิทัล เห็นได้จากการนำเสนอข่าวที่ขาดการตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องก่อนนำเสนอข่าว ทำให้เกิดข่าวลวง ดังนั้น ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรศึกษาจริยธรรมสื่อออนไลน์ที่เรียกว่า “มาตรฐานชุมชน” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญและองค์ประกอบหลักในการกำหนดคุณค่าของผู้สื่อข่าวรวมทั้งมาตรฐานจริยธรรมของสื่อมวลชน เพื่อนำเสนอเนื้อหาข่าวให้ไม่ขัดต่อหลักจริยธรรมสื่อมวลชน มาตรฐานชุมชน และแนวทางปฏิบัติสำหรับชุมชน ซึ่งจริยธรรมและศีลธรรมจะช่วยกำหนดคุณค่าของผู้สื่อข่าวให้มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ นอกจากนี้ ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรมีอิสระในการนำเสนอข่าว ไม่บิดเบือนข่าวสาร วางตัวเป็นกลาง นำเสนอข่าวที่เป็นจริง ตรวจสอบข้อมูลข่าวให้ครบถ้วนรอบด้าน ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และยึดตามหลักจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติ กล่าวคือ คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก ไม่ใช้วิธีที่จะได้มาซึ่งข่าวสารที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อส่วนรวม

คำสำคัญ: ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรม ผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้สื่อข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์

Abstract

This research investigates the awareness of ethics and morality that should be practiced by specialized and credible electronics reporters or e-Reporters. It is a qualitative research using document analysis and Ethnographic Delphi Futures Research: EDFR techniques through interviews with 20 individuals from governmental agencies, mass media, and academics. The study findings revealed a decreasing trend in the awareness of ethics and morality among the electronics reporters due to the changes in the digital age. This is evident in the news that lacks fact-checking and accuracy verification before dissemination, leading to the proliferation of "fake news." Therefore, digital/online reporters should study the online media ethics known as "Community Standards," which are crucial principles and fundamental components in defining the values of electronics reporters and the moral standards of mass media. This is to ensure that the presentation of news content aligns with the ethical principles of mass media, community standards, and guidelines for community practice. Ethics and morality will help establish the values of mass media to be socially responsible and beneficial to the public. Additionally, electronics reporters should have freedom to present news, without distorting information, remaining impartial, presenting factual news, ensuring comprehensive fact-checking, not infringing on personal rights, and adhering to ethical principles and morality. In other words, they should prioritize public interest and not resort to means to obtain desired information without considering the overall impact.

Keywords: ethical and moral awareness, specialized new reporters, credible news reporters, electronic reporters or e-Reporters

1. บทนำ

จากแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2563-2568) ว่าด้วยการวางกฎเกณฑ์และกลไกการกำกับดูแลการคุ้มครองผู้บริโภคและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร ระบุว่า ผู้สื่อข่าวจากองค์กรสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในนำเสนอข่าว เนื่องจากผู้สื่อข่าวคือผู้แสวงหาข่าวและส่งข่าวตามระบบสื่อสารมวลชน โดยเลือกนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับข่าวสารหรือสาธารณชน ภายใต้จรรยาบรรณทางวิชาชีพ จริยธรรม และกฎหมาย ซึ่งปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งที่ผ่านมาเปลี่ยนบทบาทและรูปแบบการนำเสนอข่าว โดยมีช่องทางที่สื่อมวลชนสามารถรายงานข่าวได้อย่างรวดเร็วจากสื่อสังคม (social media) เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) หรือเอกซ์ (X) ซึ่งความรวดเร็วที่เกิดขึ้นอาจทำให้การเสนอข้อมูลข่าวสารอาจมีความรอบคอบน้อย และนำมาซึ่งการกระทำที่ไร้จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสาธารณชน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเกิดจากการแข่งขันด้านธุรกิจ

และด้านเวลาเป็นตัวกำหนดทิศทางการทำงานของสื่อมวลชน จนอาจทำให้สื่อมวลชนบางกลุ่มในปัจจุบัน มีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมน้อยลง ถึงแม้ว่าจะมีองค์กรทางวิชาชีพหลักเป็นตัวช่วยในการกำกับดูแล แต่การแก้ไขปัญหามองขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละองค์กรที่ควรมีความชัดเจนในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงตัวผู้ปฏิบัติงานที่ต้องเคารพในการทำงานของสื่อตามหลักเสรีภาพบนความรับผิดชอบต่อสังคม (เทียนทิพย์ เดียวกั, 2559) โดยปัญหาของการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารในยุคดิจิทัล เกิดจากเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมคนในสังคม ยุคดิจิทัลและลักษณะการทำข่าวแบบหลอมรวม (convergence) ซึ่งพบว่า สาธารณชนมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลทั่วไป สามารถค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง มีช่องทางเปิดให้ผู้รับสารกับองค์กรสื่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้ (interactive) ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อได้หลากหลายประเภทและหลากหลายช่องทางมากขึ้น ทำให้เกิดยุคข่าวสารไร้พรมแดนที่ผู้รับสารสามารถตัดสินใจเลือกรับสารได้ตามความพอใจของตนเอง (active audience) (Little john, 1999)

การเกิดขึ้นของผู้สื่อข่าวกลุ่มใหม่ หรือผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ (e-Reporter) ในยุคดิจิทัลมีเดีย (digital media) หรือดิจิทัลบรอดแคสติ้ง (digital broadcasting) เป็นยุคของการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตหรือสื่อใหม่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารของคนในสังคม ผ่านเครื่องมือสื่อสารที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ ทั้งแบบตั้งโต๊ะและแบบพกพา รวมถึงโทรศัพท์เคลื่อนที่แบบสมาร์ตโฟน (smartphone) ปรากฏการณ์ดังกล่าว สร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่กระบวนการทัศน์เดิมของการสื่อสารมวลชนในเกือบทุกแง่มุม ซึ่งสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีการสื่อสารและสังคมมนุษย์ได้อย่างชัดเจน โดยการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อสารมวลชนที่เห็นได้ชัดเจนคือในแง่เนื้อหา (content) ของสื่อมวลชน ลักษณะเนื้อหาสื่อเดิมที่เคยเป็นแบบตายตัวได้เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้เนื้อหายืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาจากการมีส่วนร่วมในการสร้างและผลิตเนื้อหาของผู้รับสาร (co-creators)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเทคโนโลยีจะช่วยให้การผลิตเนื้อหาของสื่อมวลชนมีความสะดวก แปรกใหม่ และน่าสนใจขึ้น แต่ขณะเดียวกันผู้ผลิตเนื้อหาบนสื่อดิจิทัลต้องเผชิญกับภาวะการแข่งขันและความกดดันจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (เทียนทิพย์ เดียวกั, 2560) ดังนั้น การทำงานของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ใจความสำคัญของการเป็นนักข่าวออนไลน์ (digital journalist) คือ ความถูกต้องแม่นยำ และวิธีการนำเสนอจึงจำเป็นต้องมีทั้งความรู้และทักษะที่ทันสมัย มีความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าว สามารถผลิตเนื้อหาที่น่าเชื่อถือ เป็นประโยชน์ และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สื่อสารมวลชนในปัจจุบันได้ตลอดเวลา ซึ่งภาพรวมของเนื้อหาประเภทข่าวในยุคสื่อดิจิทัลและความรวดเร็วของเทคโนโลยีอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน (อินทร์แก้ว โอภาณุเคราะห์กุล, 2566)

จากปรากฏการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือของตัวเองในการเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ความบันเทิง ทั้งในรูปแบบของข่าว บทความ บทสัมภาษณ์ หรืออื่นใด ก็จะทำมาซึ่งความไว้วางใจจากผู้ฟัง

ผู้ชม ผู้อ่าน ซึ่งความน่าเชื่อถือของสื่อ เป็นสิ่งที่มีเกียรตินำเคารพยกย่อง ดังนั้น การตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญหรือรากฐานสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือของตัวผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ที่จะก้าวไปสู่การเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือออกสู่สังคมไทยและสังคมโลก

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมของผู้สื่อข่าวกลุ่มใหม่ หรือผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งแนวทางที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ

3. วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (document research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ใช้เทคนิคการวิจัย EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยในอนาคตที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR (Ethnographic Futures Research) และ Delphi เข้าด้วยกันด้วยการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การกำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้สำคัญมาก การที่จะได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นและน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยต้องติดตามกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ใช้โดยประมาณของการวิจัย และประโยชน์ของการวิจัย โดยย้ำถึงความสำคัญและจำเป็นของผู้เชี่ยวชาญ

2) การสัมภาษณ์ (EDFR รอบที่ 1) ลักษณะการสัมภาษณ์และขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า ผู้วิจัยเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์รอบที่ 1 โดยยึดรูปแบบ EFR กล่าวคือ เริ่มสัมภาษณ์จากภาพอนาคตทางที่ดี ภาพอนาคตทางที่ไม่ดี และภาพอนาคตที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด

3) การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเขียนแนวโน้มภาพอนาคต ทั้งนี้ แนวโน้มคือ การนำผลการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งโดยทั่วไปถือตามเกณฑ์ที่มีแนวโน้มความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง กล่าวคือ ค่ามัธยฐานที่ 3-3.5 ขึ้นไป และพิจารณาความสอดคล้องของคำตอบ โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Q3-Q1) ไม่เกิน 1.5 และเขียนบรรยายภาพอนาคตด้วยภาษาที่ไม่วิชาการเกินไป เพื่อให้ผู้อ่านทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 เอกสารปฐมภูมิ (primary source) ได้แก่ ข้อมูลจากแบบประเมินทางจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการนำเสนอข่าวของผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือในการนำเสนอข่าวออกสู่สังคมไทยและสังคมโลกของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์

3.1.2 เอกสารทุติยภูมิ (secondary source) ได้แก่ หนังสือ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย หลักทางจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการนำเสนอข่าวของผู้สื่อข่าว แนวทางการประเมินการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือในการนำเสนอข่าว พระราชบัญญัติส่งเสริมจริยธรรมและมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน พ.ศ. 2564 เอกสารการฝึกอบรมเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้ประกาศสื่ออาชีพของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (สำนักงาน กสทช.)

3.1.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 20 คน โดยใช้ในการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 5 คน 2) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มผู้สื่อข่าวหรือหน่วยงานสื่อมวลชน จำนวน 10 คน และ 3) ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนักวิชาการ จำนวน 5 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ การวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เนื่องจากต้องการให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็น เหตุผล และมุมมองในประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยไม่ขึ้นจากผู้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารหรืองานวิจัยเชิงเอกสาร โดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ตามบริบทของคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ต้องการศึกษา (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2555)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

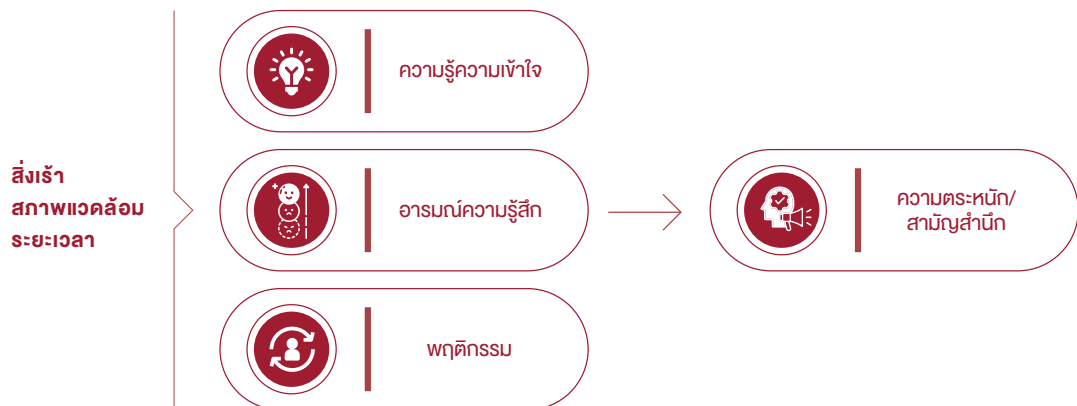
การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเนื้อหา โดยการแจกแจงเนื้อหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในตำรา หนังสือ เอกสาร รวมถึงเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งเนื้อหา ทำให้ทราบโครงสร้างของเนื้อหา ลำดับของเนื้อหา และขอบเขตของเนื้อหา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในงานวิจัยเชิงคุณภาพ (บุญมี พันธุ์ไทย, 2545) โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) วิเคราะห์และประมวลผลโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุและผลของการวิเคราะห์ที่ออกมาในลักษณะของการพรรณนา นำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปตามหลักวิชาการประกอบการเขียนรายงาน (สุภางค์ จันทวนิช, 2552) เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาหรือความไม่ตรงกันถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือออกสู่สังคมไทยและสังคมโลกของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์

4. การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาในเรื่องความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือออกสู่สังคมไทยและสังคมโลกของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์มีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 2 แนวคิด คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก 2) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าว ดังนี้

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับความตระหนัก

ความหมายของการตระหนัก Pratkanis et al. (1989) ได้ให้ความหมายว่า การตระหนักรู้เกิดจากทัศนคติที่เกิดขึ้นจากบุคคลตามสถานการณ์ต่าง ๆ ในเชิงบวกและเชิงลบซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ ในขณะที่ Bloom et al. (1971) ให้ความหมายว่า การตระหนักรู้มักเกิดจากสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการรับรู้ ความรู้สึก ซึ่งมีลักษณะเกือบคล้ายกับความรู้ แต่การตระหนักไม่จำเพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนั้น Good (1973) กล่าวว่า ความตระหนักรู้มีลักษณะคล้ายกับสามัญสำนึก ซึ่งมีการแสดงถึงการรับรู้ มีความรู้ และการจำได้ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้ความเข้าใจ 2) อารมณ์ความรู้สึก เป็นความรู้สึกด้านทัศนคติ ค่านิยม ความตระหนักชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี เป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่าง ๆ 3) พฤติกรรม เป็นการแสดงออกทั้งทางวาจา กิริยาท่าทางที่มีต่อสิ่งเร้าหรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก

ที่มา: Good (1973)

สรุปได้ว่า ความตระหนักรู้หรือสามัญสำนึก คือ ประสบการณ์หรือการรับรู้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากอดีตที่มีการเผชิญหรือการรับรู้โดยอาศัยสิ่งเร้า สภาพแวดล้อม และระยะเวลาเป็นตัวกำหนดการประมวลผล โดยมีขั้นตอนและกระบวนการเกิดความตระหนัก คือ การสัมผัส การรับรู้ ความคิดรวบยอด การเรียนรู้ ความรู้ ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรม

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ

4.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมและศีลธรรม

ธีรารักษ์ โพธิสุวรรณ (2565) กล่าวว่า สื่อมีความสำคัญต่อสังคมนับตั้งแต่สื่อได้กำเนิดมา โดยทำหน้าที่ในการให้ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงต่อมวลชน ความสำคัญของสื่อได้ปรากฏชัดเจนในสหราชอาณาจักร แบ่งคนออกเป็น 3 ระดับ คือ ฐานันดรที่ 1 ได้แก่ กษัตริย์ ขุนนาง นักรบ ฐานันดรที่ 2 ได้แก่ บรรพชิตและผู้ทรงศีลทางศาสนาจักร ฐานันดรที่ 3 ได้แก่ สถาผู้แทนราษฎร ประชาชน และในศตวรรษที่ 18 (ค.ศ. 1787) ได้เพิ่มฐานันดรที่ 4 คือ นักหนังสือพิมพ์ ต่อมาหมายรวมถึงสื่อมวลชนอื่น ๆ ด้วย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้ส่งสารไปยังสาธารณะมาเนิ่นนานนับร้อยปี แม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีมีความก้าวหน้า สื่อมวลชนสื่อใหม่หลอมรวมกันจนเกิดช่องทางการสื่อสารออนไลน์ ทำให้บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนแพร่หลายไปถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย การที่สื่อใหม่ทำหน้าที่คู่ขนานกับสื่อมวลชนที่เคยเป็นสื่อกระแสหลัก ซึ่งกลายเป็นสื่อดั้งเดิมในปัจจุบัน เนื่องจากการเติบโตของเฟซบุ๊ก ไลน์ และเว็บไซต์ กลายเป็นช่องทางการสื่อสารที่เพิ่มขึ้นของสื่อมวลชน รวมทั้งเป็นช่องทางที่ทำให้ผู้รับสารกลายเป็นผู้ส่งสารได้ ดังข้อเท็จจริงที่ว่า ผู้ใดก็ตามที่มีสมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ต (tablet) อยู่ในมือก็สามารถเป็นสื่อได้ แต่ทว่าการสื่อสารที่ออกมานั้นจะได้รับความนิยมน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากมวลชน ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นสื่อดั้งเดิมหรือสื่อใหม่ ต่างต้องการความนิยมไม่ต่างกัน ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของสื่อมี 3 ประการ ประกอบด้วย ด้านความบริบูรณ์ของเนื้อหา ด้านจริยธรรม และด้านกระบวนการผลิต (ธนา ทุมมานนท์ และกฤษณ์ วัฒนานรงค์, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับ จตุรงค์ สุขเอียด (สำนักข่าวอิศรา, 2560) บรรณาธิการข่าว 3 มิติ กล่าวว่า

“สื่อโซเชียลมีเดียเครื่องมือที่จะออกอากาศได้ แต่ไม่มีครู พอมีกระแสมาก ๆ ก็เกิดการแชร์ต่อ ๆ กัน ส่วนสื่อหลักจะทำเรื่องที่ลึกซึ้งกว่า ต้องมีคนควบคุมกำกับ ต้องใช้วิชาชีพและความน่าเชื่อถือมากกว่า และไม่ว่าจะอยู่ในแพลตฟอร์มใด จะต้องอยู่ในความรับผิดชอบ เพราะความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นในการทำโซเชียลมีเดียจะมีพลังมากขึ้น หากได้คนที่มีคุณธรรม จริยธรรม ทำด้วยความพออยู่พอกิน สังคมไว้วางใจ ก็จะเป็นสื่อเสรีที่มีคุณภาพและมีพลังจากสังคมมาก และการสนับสนุนสื่อหลักก็จะลดลง เนื่องจากหันมาใช้โซเชียลมากขึ้น ส่วนสื่อหลักจะต้องมีการปรับตัวให้เป็นมืออาชีพจริง ๆ ให้เหนือกว่าสื่อโซเชียลที่ใครคิดจะทำก็ทำตามใจตัวเองได้”

คุณธรรม หมายถึง ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจจนเกิดจิตสำนึกที่ดี เช่น มีน้ำใจ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นสุภาพชน รู้สึกผิดชอบชั่วดี เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วด้วยประการทั้งปวง เมื่อจิตเกิดคุณธรรมขึ้นแล้ว จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี

จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ การกระทำดีตามคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจ ปรากฏเป็นความดีงาม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่ละเมิดต่อสิ่งที่จะเป็นเหตุทำลายความดีงามแห่งคุณธรรมให้เสื่อมลง ทั้งกฎหมาย ระเบียบ วินัย และจารีตที่ดีงามของสังคม

ศีลธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบตามหลักการปฏิบัติของแต่ละศาสนาเป็นกฎเกณฑ์ของสังคมระดับต้น สำหรับให้สมาชิกสังคมประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุข ไม่สะดุ้งกลัว ไม่หวาดระแวงภัย เป็นหลักประกันที่สำคัญทำให้สังคมสงบสุข ไว้วางใจกันได้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทะเลาะ ไม่กดขี่ข่มเหง ไม่เอาเปรียบเอารัดเอาเปรียบกัน หากสมาชิกของสังคมยึดมั่นอยู่ในหลักศีลธรรมที่กำหนด ค่านึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้อื่นมากกว่าผลประโยชน์หรือความสุขตนเอง เมื่อประพฤติดี ทำให้สังคมดี เมื่อสังคมดี ผู้คนก็มีความสุข การจะตัดสินว่าประพฤติดีหรือไม่ ดูได้จากการทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความสุข

จรรยาบรรณ หมายถึง ประมวลความประพฤติปฏิบัติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณและฐานะของสมาชิก มักกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร

จรรยาบรรณสื่อมวลชน หมายถึง หลักจริยธรรมที่นักสื่อสารมวลชนมารวมตัวกันเป็นสมาคมวิชาชีพกำหนดขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติแก่ผู้ประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชนตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้เป็นบรรทัดฐานตามหลักจริยธรรมที่เป็นข้อบังคับด้วยความรับผิดชอบ

ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชนที่มีสังกัดและไม่สังกัด ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์กระจายข้อมูลข่าวสารจากบุคคลหนึ่งหรือจากองค์กรหนึ่งไปยังมวลชนจำนวนมาก หรือประชาชนในวงกว้างในเวลาอันรวดเร็ว สื่อสังคมออนไลน์ต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่หรือวิชาชีพสื่อที่มีอาชีวปฏิญาณ คือ ภาระหน้าที่ที่ต้องมีปฏิญาณกำกับไว้ตลอดเวลาว่าจะต้องทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ มีความรับผิดชอบต่อทางกฎหมายและความรับผิดชอบต่อทางจรรยาบรรณ จริยธรรม และศีลธรรม

ยุคดิจิทัล หมายถึง ยุคสมัยที่สังคมข่าวสารไร้พรมแดนโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) เป็นปัจจัยสำคัญ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยระบบดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นการทำงานการรับข่าวสาร ความบันเทิง ชีวิตประจำวัน สื่อมวลชนทำงานได้อย่างฉับพลันหลากหลายและหลอมรวมสื่อ เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคม หรือแอปพลิเคชัน ทั้งในรูปแบบของตัวอักษร ภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว สื่อในรูปแบบใหม่เป็นสื่อที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาอย่างไร้ข้อจำกัด

จริยธรรมและจรรยาบรรณด้านสื่อสารมวลชน หมายถึง ความเชื่อทางศีลธรรมและการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมควบคู่กันกับจรรยาบรรณเพื่อให้อำนาจอยู่ในมาตรฐานที่เหมาะสมและมั่นคง (Velasquez et al., 2010) เป็นประมวลความประพฤติที่กำหนดขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) เป็นเครื่องมือที่ใช้กำกับดูแลการทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบหรือความเดือดร้อนจากผลของการกระทำ ประพฤติปฏิบัติเป็นกรอบแนวคิดที่กำหนดทิศทางในการประพฤติปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชน ซึ่งองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีบทบาทด้านสื่อสารมวลชนจำแนกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศไทยและกลุ่มองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนต่างประเทศ ทุกองค์กรที่กำกับดูแลเรื่องจริยธรรมของสื่อมวลชนมีการกำหนดประเด็นทางจริยธรรม

และศีลธรรมที่ใกล้เคียงกัน ทั้งในด้านความถูกต้องของข้อมูล การไม่รับอามิสสินจ้างและไม่อคติลำเอียง การมีเสรีภาพในการนำเสนอ การไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน และการรับผิดชอบต่อสังคม โดยทุกองค์กรยังคงเห็นความสำคัญและยังคงอ้างหลักจริยธรรมของสื่อมวลชนเหล่านี้ไว้เพื่อเป็นแนวทางและกรอบในการปฏิบัติงานที่ดีของสื่อมวลชน

กรอบจริยธรรมที่กล่าวมา มีความสำคัญในกระบวนการทำหน้าที่สื่อมวลชนแทบทั้งสิ้น ถือได้ว่า จรรยาบรรณ จริยธรรม และศีลธรรมที่อธิบายข้างต้นเป็นข้อกำหนดพื้นฐานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานวิชาชีพของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ได้ ซึ่งตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเปรียบเสมือนธรรมนูญแห่งความประพฤติปฏิบัติอันดีงาม ซึ่งคนในสายวิชาชีพจะยึดเป็นหลักการเพื่อเป็นเครื่องมือในการรับประกันความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม จริยธรรมและจรรยาบรรณไม่ใช่กฎหมาย จะเห็นได้ว่าความประพฤติบางอย่างไม่มีผิดกฎหมายแต่ผิดจรรยาบรรณ เนื่องจากจริยธรรมและจรรยาบรรณเป็นขั้นสูงกว่ากฎหมาย แม้กฎหมายพัฒนามาจากคุณค่าทางจริยธรรมของสังคม แต่กฎหมายเป็นเพียงการตัดสินและบังคับพฤติกรรมทางสังคม เป็นข้อบังคับเบื้องต้นที่ควบคุมและมีบทลงโทษอย่างชัดเจนเท่านั้น ขณะที่จริยธรรมเป็นหลักความสมัครใจ อาศัยการพิจารณาจากส่วนลึกของจิตใจ แนวคิดเชิงจริยธรรมการสื่อสารมวลชนจึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการคิดการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยพิจารณาว่าจะยึดหลักการใดและเหตุใดจึงเลือกกระทำเช่นนั้น

4.2.2 แนวคิดเชิงจริยธรรมของสื่อมวลชน

4.2.2.1 หลักประโยชน์นิยม (utilitarianism) Mill (1848) เสนอว่า จริยธรรมที่ดีที่สุด คือ จริยธรรมที่มุ่งนำประโยชน์สุขมากที่สุดให้แก่คนจำนวนมากที่สุดโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงวิธีการ ศีลธรรมจึงทำให้สังคมมีความสุข หากสิ่งใดไม่เอื้อต่อประโยชน์สุขของสังคม สิ่งนั้นย่อมไม่ใช่ศีลธรรม และถือว่า ความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ ค่าของสิ่งอื่น ๆ อยู่ตรงที่ว่า สิ่งนั้นพาไปสู่ความสุขหรือไม่ ดังนั้น การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุด เป็นการกระทำที่ถูกต้องศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ John Dewey (1859-1952) ที่กล่าวว่า ศีลธรรมคือ การคำนึงถึงผลกระทบหรือเป้าหมายที่จะเกิดขึ้น ไม่ว่าวิธีการจะดีหรือเลว เพียงให้ได้ผลที่ต้องการให้ได้มาซึ่งข่าวสาร โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่นมากกว่าประโยชน์หรือความสุขตนเอง เมื่อประพฤติดีทำให้สังคมดี เมื่อสังคมดี ผู้คนก็มีความสุข การจะตัดสินว่าประพฤติดีหรือไม่ ดูได้จากการทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความสุข

4.2.2.2 หลักหน้าที่ (deontological) Kant (1964) เสนอแนวคิด Duty ethics กล่าวว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้น ไม่ได้สะท้อนว่าการกระทำที่ทาลงไปนั้นถูกต้องเสมอหรือไม่ แต่การกระทำที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับว่าคนคนนั้นได้ปฏิบัติตามหน้าที่หรือไม่ เชื่อในเจตนารมณ์อันดี (good will) ของมนุษย์ การตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าต้องทำ มากกว่าจะกังวลถึงว่าสิ่งเหล่านั้นจะก่อให้เกิดผลอย่างไร ดังนั้น การปฏิบัติตามหน้าที่ซึ่งเป็นสิ่งที่ปราศจากเงื่อนไข ปราศจากข้ออ้าง ย่อมถูกต้องและต้องปฏิบัติให้จงได้ ไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่บีบบังคับอย่างแสนสาหัสเพียงใด

กฎแห่งศีลธรรม (the moral law) ของ Immanuel Kant (1724-1804) กล่าวว่า กฎแห่งศีลธรรมเป็นกฎที่ไร้ข้อยกเว้น ไร้ข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญา คือ สิ่งที่ต้องปฏิบัติ หากบุคคลล้มเลิกสัญญาโดยมีข้ออ้างที่เหมาะสม สัญญาก็จะไม่ให้ความหมาย และสังคมจะเดินไปสู่ความวุ่นวาย ความประพฤติดังอย่างถือว่าผิดตลอดกาล เช่น การโกง การขโมย ความโลภ การไม่ซื่อสัตย์ ในขณะที่ความประพฤติดังอย่างควรค่าแก่การปฏิบัติเสมอ เช่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การพูดความจริง ส่วนความผิดก็คือผิด ความผิดจะไม่สามารถกลับกลายเป็นถูกต้องขึ้นมาโดยการอ้างเหตุผลอะไรขึ้นมา เช่น การพูดปดแม้เพื่อช่วยเหลือคน ก็ถือว่าเป็นความผิด นักข่าวโกหกเพื่อให้ได้ข่าวก็ผิด การโฆษณาที่โกหก ก็เป็นความผิดและไร้จริยธรรม ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานที่จะชี้ชัดความผิดคือการดูเจตนา การกระทำที่เกิดจากเจตนาดี ไม่ว่าทำแล้วเกิดผลอะไร จะเป็นประโยชน์สุขหรือเป็นความเดือดร้อน ถือว่าดีทั้งสิ้น เจตนาดีอยู่กึ่งกลางระหว่างแรงจูงใจ 2 อย่าง คือ “เหตุผล” กับ “อารมณ์และความรู้สึก” เจตนาดีคือ การหลุดพ้นจากความรู้สึกไม่ว่าด้านบวกหรือด้านลบ เป็นการทำตามเหตุผลหรือหลักการ ซึ่งเจตนาดี หมายถึง การกระทำที่ไม่หวังผล หากทำสิ่งนั้นโดยมีผลประโยชน์ของตนเองเป็นจุดมุ่งหมายปลายทาง ไม่ใช่เจตนาที่ดี แต่การทำให้หนึ่งเพื่อผลประโยชน์หรือความสุขของผู้อื่น จะเรียกว่าการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี

แนวคิดเครื่องวัดหน้าที่และเจตนาของ Immanuel Kant คือ กฎทางศีลธรรม 2 ประการ คือ 1) จงทำหน้าที่ตามหลักที่ท่านจงใจให้เป็นกฎสากล 2) จงอย่าใช้เพื่อนมนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อการใด เป็นแนวคิดเน้นหน้าที่ของมนุษย์เห็นว่า ความดีก็คือความดี จะส่องแสงแวววาวประดุจเพชร เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติรักษาไว้ซึ่งความดี คือ “มโนสำนึกที่มีค่า เป็นมโนสำนึกที่ตนรู้ว่าจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง ผลกระทบจะเป็นอย่างไร ไม่ใช่หน้าที่ที่ต้องไปรับผิดชอบ หากเราใช้ข้อบังคับบางอย่างอ้างให้ละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ ศีลธรรมจะไม่ใช่ศีลธรรม และสังคมจะสับสน ศีลธรรมมีค่าในตัวเอง คนดีคือคนทำสิ่งที่ดีได้โดยไม่หวังอะไร คนดีไม่จำเป็นต้องสุขสบายหรือทำให้ผู้อื่นมีความสุข”

แนวคิดศีลธรรม สรุปได้ว่า “ผลที่เกิดขึ้นไม่สามารถสะท้อนว่าการกระทำนั้นถูกหรือผิด แต่สะท้อนแนวคิดของผู้กระทำ” และการกระทำนั้นขึ้นอยู่กับ “สำนึก” ของแต่ละบุคคล เจตนารมณ์และความคิดของบุคคลก็เช่นกัน หากบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่มีความคิดเห็นว่าสิ่งนั้นถูกต้อง ก็ไม่ได้หมายความว่า ทุกคนบนโลกจะต้องมีความคิดว่าเป็นเช่นนั้นถูก ดังนั้น การตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม คือ การตัดสินใจที่ชอบด้วยเหตุผลด้วยมโนสำนึกที่แน่วแน่ ว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติเป็นสิ่งที่ชอบ สอดคล้องกับแนวคิด Potter Box ของ Ralph Benajah (2014) ที่ว่า กรอบความคิดที่ช่วยให้นักหนังสือพิมพ์ตัดสินใจอย่างมีระบบ เมื่อมีระบบนำข้อตัดสินใจอธิบายให้ผู้สงสัยได้กระจ่างและตัดสินใจแล้วซ้ำอีก จนเกิดเป็นหลักการของตนเองในการปฏิบัติ ไม่นำมาสร้างความชอบธรรมเพราะผิดอย่างชัดเจน นำมาอ้างไม่ได้ ข้ออ้างทางวิชาชีพไม่ใช่ข้ออ้างที่สามารถละเมิดได้ เป็นสิ่งที่ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรตระหนักให้มาก

4.2.2.3 จริยธรรมว่าด้วยระบบแห่งการเลือก (eclectic system of journalism ethics) Lambeth (1992) เสนอว่า กฎจริยธรรมควรกระจ่างชัดและจะไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่าย ๆ จนไม่เป็นกฎ ดังนั้น หลักการทางศีลธรรมจึงต้องอาศัยรูปแบบของผลกระทบและหน้าที่โดยสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้อง

กับสถานการณ์ Lambeth ที่เน้นจริยธรรม ไม่ใช่กล่องสีดำที่บีบคนลงไปข้างและบังคับให้ปฏิบัติตามระเบียบที่เคยวางไว้อย่างเคร่งครัด แต่จริยธรรมสำหรับสื่อ คือ หลักที่สื่อยอมรับว่ามีความยุติธรรม มีประโยชน์ และมีคุณค่า โดยมีหลักสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

- 1) หลักการพูดความจริง (the principle of truth telling) สื่อมวลชนต้องพยายามเต็มที่ทุกรูปแบบที่จะแสวงหาข้อมูลที่ต้องการ ยุติธรรม ต้องมีการตรวจสอบข้อมูลจนกระจ่างชัดเพื่อให้ข้อมูลถูกต้องอย่างแท้จริง
- 2) หลักความยุติธรรม (the principle of justice) สื่อมวลชนไม่ใช่ผู้พิพากษา ความยุติธรรม หลักการนี้เป็นคุณธรรมที่นักสื่อสารมวลชนไม่สามารถละเลยได้ สื่อมวลชนต้องมีใจเที่ยงตรง ซึ่งโดยทั่วไปเกณฑ์มาตรฐานความยุติธรรม ได้แก่ ไม่ละเลยประเด็นสำคัญของเรื่อง คือ ต้องมีความครบถ้วน ไม่หยิบยกประเด็นรองมาแทนประเด็นหลัก มีความตรงประเด็น ไม่สร้างความเข้าใจผิด ไม่หลอกลวงผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ ไม่กลบเกลื่อนอารมณ์หรืออคติของผู้เสนอด้วยภาษาที่ยอกย้อน และชี้นำ
- 3) หลักเสรีภาพ (the principle of freedom) หลักการนี้คือหัวใจของความยุติธรรม เสรีภาพของสื่อมวลชนคือ เสรีภาพของประชาชน สื่อมวลชนควรยึดมั่นความเป็นตัวของตัวเอง นับถือตนเอง ไม่รอมชอมยอมให้กับความขัดแย้งใดที่มุ่งหมายจะโจมตีหลักการของตัวเอง
- 4) หลักมนุษยธรรม (the principle of humanity) คือ การกระทำอันพึงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จะนำเสนอข่าวอย่างไรที่จะไม่ทำลายศักดิ์ศรีของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความมีมนุษยธรรม หมายถึง หลักการที่สื่อมวลชนไม่สร้างความเจ็บปวดและความทุกข์ให้ผู้อื่น เช่น กรณีเด็กถูกจับเรียกค่าไถ่ การเสนอข่าวอย่างครึกโครมและเร้าอารมณ์อาจทำให้ผู้ร้ายฆ่าเด็กได้
- 5) หลักแห่งการจัดการ (the principle of stewardship) ความหมายของคำว่า “stewardship” คือ “ความรับผิดชอบที่บุคคลพึงมีต่อการดำเนินชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นด้วย” ซึ่งเมื่อนำมาใช้กับสื่อมวลชนแล้วมีความหมายว่า สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นนักข่าว บรรณาธิการ เจ้าของสื่อ อยู่ในสถานะที่ต้องบำรุงรักษาบ่อน้ำแห่งกระแสความเห็นของประชาชน โดยแม้จะไม่ใฝ่บริสุทธิ์แต่ต้องเฝ้าพิทักษ์สื่อมวลชนอยู่ในฐานะที่สามารถผดุงความยุติธรรมให้สังคมได้เพราะสื่อมวลชนเป็นผู้รักษาบ่อน้ำแห่งความคิดเสรี โดยต้องคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น สิทธิของประชาชน และสิทธิในทางศีลธรรมของตนเองด้วย

ดังนั้น การส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมต่อการเป็นนักข่าวที่มีความเชี่ยวชาญและน่าเชื่อถือของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสาธารณะมีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้ 1) รายงานข่าวสารที่เป็นจริง เป็นข้อมูลความรู้ที่ลึกและเข้าใจได้ง่าย 2) เปิดเวทีความเห็นที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อคิดและข้อวิพากษ์วิจารณ์ 3) รายงานข่าวอย่างครอบคลุมความเห็น ทศนคติ และสภาพที่ดำรงขององค์กรต่าง ๆ ในสังคม 4) แสดงความคิดเห็นที่กล้าแรงแรงและเชื่อถือและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวข้องกับเป้าหมายและความนิยมของสังคมอย่างกระจ่างแจ้ง 5) นำเสนอข่าวสารที่ครอบคลุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องรวดเร็วกระชับฉับไวและครบถ้วน

5. ผลการศึกษา

ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารปฐมภูมิ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาความไม่ตระหนักในจริยธรรม เกิดจากนักข่าวกลุ่มใหม่ไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของสื่อมวลชน เพราะหากคิดถึงเพียงประเด็นสิทธิ เสรีภาพ อาจตีความได้ว่า สื่อมวลชนมีสิทธิ เสรีภาพ กระทำการใดตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 45 บัญญัติไว้โดยไม่มีขอบเขต ซึ่งแท้จริงแล้วสื่อมวลชนไม่สามารถใช้พื้นที่สาธารณะในการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูล หรือวิพากษ์วิจารณ์ตามความต้องการได้โดยไม่รับผิดชอบต่อและไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อบุคคลอื่น เช่น การนำเสนอข่าวบันเทิงประชาชนที่รับข่าวสารมักเข้าใจว่า ข่าวบันเทิงคือ ข่าวเรื่องราวชีวิตครอบครัวของดารา ข่าวความรักในเชิงขู้สาว ซึ่งในความเป็นจริงเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้สื่อข่าวกลุ่มใหม่ควรต้องตระหนักถึงจริยธรรม ศีลธรรม และข้อควรปฏิบัติในการสื่อข่าว ซึ่งจริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าวเป็นเรื่องที่นักข่าวต้องใช้วิจยรณญาณและสำนึกของตนเอง ชั่งน้ำหนักระหว่างความถูกต้องเหมาะสมกับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับ ภายใต้กรอบที่ว่า แม้การกระทำผิดทางจริยธรรมจะไม่มีกำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน แต่นักข่าวที่ไม่มีจริยธรรมจะถูกตำหนิจากสาธารณชนและผู้ร่วมวิชาชีพ ทั้งนี้ ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรปฏิบัติ ในการปฏิบัติงานข่าวทุกแขนง ย่อมมีโอกาสเกิดความผิดพลาดได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการทำงาน นักข่าวจึงควรพึงมีความรับผิดชอบต่อควบคู่ไปกับสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อกฎหมาย ในฐานะที่นักข่าวเป็นนายประตู่ข่าวสาร หรือเป็นด่านแรกในการทำงานข่าว ควรจะต้องศึกษากฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน 2) ความรับผิดชอบต่อจริยธรรม (ethics) ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อต้องใช้จิตสำนึกพิจารณาใคร่ครวญถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่เป็นข่าว ญาติพี่น้อง และครอบครัว รวมทั้งผู้มีหน้าที่กำกับดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชน ต้องเข้มงวดในการให้สื่อมวลชนอยู่ในกรอบของจริยธรรม

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า หลักทางจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการนำเสนอข่าวของผู้สื่อข่าว แนวทางการประเมินการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และมีความน่าเชื่อถือในการนำเสนอข่าว พระราชบัญญัติส่งเสริมจริยธรรมและมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน พ.ศ. 2564 และเอกสารการฝึกอบรมเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้ประกาศสื่ออาชีพของสำนักงาน กสทช. ได้ให้ความสำคัญกับจริยธรรมของนักวิทยุกระจายเสียงและนักวิทยุโทรทัศน์ โดยมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 หมวด 3 การส่งเสริมและควบคุมจริยธรรมแห่งวิชาชีพและการคุ้มครองผู้เสียหายจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ มาตรา 39 ให้คณะกรรมการดำเนินการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้รับใบอนุญาต ผู้ผลิตรายการ และผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เป็นองค์กรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่จัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และกำกับดูแลกันเองในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพหรือวิชาชีพภายใต้มาตรฐานทางจริยธรรมการจัดทำมาตรฐานทางจริยธรรมขององค์กรตามวรรคหนึ่ง ที่ต้องคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชน และการคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กรในการควบคุมการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพขององค์กรตามวรรคหนึ่ง โดยสำนักงาน กสทช. ได้จัดทำคู่มือจริยธรรมและการกำกับดูแลกันเองในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ (Ethical Guideline and Self-Regulation for Broadcasting) และให้ความเห็นว่า ปัญหาด้านจริยธรรมจรรยาบรรณของสื่อมวลชนในประเทศไทยถือเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ประกอบการ นักวิชาการ องค์กรวิชาชีพ ผู้บริโภคสื่อในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ และคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ในฐานะองค์กรกำกับดูแลต่างให้ความสำคัญ เนื่องจากเกิดผลกระทบต่อสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน รวมทั้งผลกระทบต่อสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และภาพลักษณ์ของประเทศ สำนักงาน กสทช. จึงสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องให้ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาเนื้อหาของคู่มือจริยธรรมสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ โดยมอบให้มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมประชุมสัมมนาในภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากเวทีต่าง ๆ มาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นคู่มือจริยธรรมและการกำกับดูแลกันเองในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ขึ้นมา โดยคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชนและการคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กร (สำนักงาน กสทช., 2557)

การจัดทำมาตรฐานจริยธรรมโดยคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะของประชาชน และการคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบอาชีพและวิชาชีพขององค์กรการกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์การสื่อสารสาธารณะด้านวิทยุและโทรทัศน์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 ได้มีการกำหนดกรอบจริยธรรม 10 ประการ ดังนี้

1) หลักความถูกต้อง เที่ยงตรง 2) หลักความไม่ลำเอียง 3) หลักความเป็นธรรม อิสรภาพ และเสรีภาพ
4) หลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิส่วนบุคคล 5) หลักการเสนอเหตุร้ายแรงที่กระทบกระเทือน
จิตใจ 6) หลักการเสนอรายการสำหรับเด็กและเยาวชน 7) หลักปฏิบัติสำหรับหน้าออนไลน์ 8) หลักการ
นำเสนอเหตุการณ์และเนื้อหาการเมืองและนโยบายสาธารณะ 9) หลักการนำเสนอเหตุการณ์และเนื้อหาสงคราม
และการก่อการร้าย 10) หลักการนำเสนอเหตุการณ์และเนื้อหาด้านศาสนา ค่านิยมจริยธรรมและการกำกับดูแล
กันเองในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ซึ่งเป็นต้นแบบของสื่อวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ของโลก
ได้มีหลักการทำงานหรือจริยธรรมไว้กำกับผู้ปฏิบัติงานให้ทำหน้าที่อย่างถูกต้อง มีความรับผิดชอบ มีเหตุมีผล
ไม่ก่อให้เกิดสิ่งที่เลวร้ายแก่สังคม ได้แก่ ความเที่ยงธรรม ความถูกต้อง ความยุติธรรม เคารพความเป็นส่วนตัว
รสนิยมดี หลีกเลี่ยงความรุนแรง คำนึงถึงพฤติกรรมเลียนแบบและต่อต้านสังคมที่อาจเกิดขึ้น คำนึงถึง
ความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย ปราศจากอิทธิพลทางการค้า สื่อมวลชนแม้จะกลายเป็นสื่อดั้งเดิม
แต่เมื่อมีการเผยแพร่ในช่องทางออนไลน์ เนื้อหาสาระย่อมดำรงคงอยู่ และมีอิทธิพลต่อมวลชนไม่ยิ่งหย่อน
ไปกว่าเดิม และด้วยความเป็นมืออาชีพบนพื้นฐานของจริยธรรมแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานคุณภาพในการนำเสนอ
รายการ ก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในตัวสื่อเองรวมทั้งความศรัทธาจากผู้ฟัง ผู้ชม สิ่งที่จะทำให้นักวิชาชีพสื่อ
มีความเป็นมืออาชีพ ทั้งในสื่อวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์และสื่อใหม่ คือ การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่
ของสื่อบนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าวเป็นเรื่องที่นักข่าวต้องใช้
พิจารณาญาณและสำนึกของตนเอง ชั่งน้ำหนักระหว่างความเหมาะสม กับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับ ด้วยเหตุว่า
การกระทำผิดทางจริยธรรมจะไม่มีการกำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน แต่นักข่าวที่ไม่มีจริยธรรมมักจะถูกดำเนิน
จากสาธารณชนและผู้ร่วมวิชาชีพ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อันประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ
ผู้แทนสื่อมวลชน และตัวแทนกลุ่มนักวิชาการ จำนวน 20 คน ด้วยการสัมภาษณ์และนำมาวิเคราะห์
ผลการศึกษาพบว่า ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ในปัจจุบันอยู่ใน
ระดับน้อย และมีแนวโน้มในอนาคตน้อยลงไปเรื่อย ๆ ถึงขั้นวิกฤต คือ ขาดความตระหนักถึงความรับผิดชอบ
ต่อสังคมและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ขาดความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล โดยสถาบันต่าง ๆ
มีความเป็นอิสระในด้านการนำเสนอข่าวสาร มีความฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เป็นกลางในการนำเสนอข่าว
ขาดความจริงใจ บิดเบือนข้อมูลในการนำเสนอข่าว หรือมีเด้าข่าวขึ้นมาเพื่อเรียกร้องความสนใจและเรียกเรตติ้ง
(rating) ให้แก่องค์กรตนเอง โดยการใช้คำหรือวลีในการพาดหัวข่าวโดยไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้อง
ก่อนนำเสนอสู่สาธารณะ ทำให้เกิดข่าวลวง (fake news) และเกิดผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มผู้สื่อข่าวและหน่วยงานสื่อมวลชนต่าง ๆ ให้สัมภาษณ์ว่า

“นิยามสื่อมวลชนยุคปัจจุบันเปลี่ยนไปจากเดิมด้วยเทคโนโลยี เพราะขณะนี้ทุกคนสามารถใช้มือถือ
ในการส่งข่าวสารขึ้นเดียวพร้อมกันไปยังสาธารณชนได้ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารจากบุคคลที่มีอาชีพสื่อหรือไม่ได้
มีอาชีพสื่อ โดยปกติแล้วจะสื่อสารด้วยความรู้สึก การมีส่วนร่วมในสังคมที่จะสะท้อนถึงความไม่เป็นธรรมหรือ
ต้องการความช่วยเหลือในสังคม ซึ่งเมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไป ผลกระทบในเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่มีต่อสังคม

ที่ยังต้องการคุณธรรมจริยธรรมต่อผู้ที่ส่งข่าวสารสู่สังคม ซึ่งจะช่วยเหลือสังคมให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร สื่อยังคงมีอิทธิพลและสร้างผลกระทบมากกว่าเดิมหากเปรียบเทียบกับสมัยก่อนคือ 1) มีความคงทนกว่า เพราะสิ่งที่อยู่บนโลกอินเทอร์เน็ตสามารถสืบค้นได้ง่ายและสะดวก 2) ส่งผลเร็วและแรงกว่า นำมาซึ่งพลังความรู้ที่รวมของสังคมสูงและรุนแรงมาก 3) ค้นหาเชื่อถือโดยเฉพาะผ่านคลิปวิดีโอที่อยู่บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งคนมักจะมองและตัดสินเพียงเฉพาะคลิปในช่วงเวลาบางช่วงที่ถูกตัดเผยแพร่ออกมา จนลืมไปว่าเหตุการณ์ก่อนและหลังคลิปหากดูตั้งแต่ต้นจนจบอาจมีข้อเท็จจริงอีกด้านหนึ่งปรากฏอยู่ และ 4) บิดเบือนง่ายกว่า”

บรรณาธิการหน่วยงานสื่อมวลชนภาคเอกชน กล่าวว่า “สิ่งสำคัญของคำว่าคุณธรรมจริยธรรม มีคำหนึ่งที่ใช้แทนกันได้ก็คือ จรรยาบรรณสื่อ ซึ่งควรจะมีแกนกลางหรือแนวปฏิบัติร่วมกันในพื้นฐานกว้าง ๆ เช่น ต่อให้ตีเบต (debate) กันอย่างไรก็ตาม แต่สิ่งที่ไม่สามารถยอมรับได้เลยในสื่อก็คือข่าวลวง หรือแม้กระทั่งการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งภาพของจริยธรรมสื่อได้สะท้อนผ่านการสื่อสารสมัยใหม่กับบทบาทของผู้อ่านที่เปลี่ยนไป โดยประเด็นแรก เห็นได้จากการกำหนดวาระข่าวต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันต้องยอมรับว่า อำนาจในการกำหนดวาระไม่ได้อยู่ที่คนทำงานสื่อ แต่อยู่ที่มวลชน ประชาชน โดยจะดูว่าเทรนด์สวิตเตอร์ (twitter trends) ช่วงเวลานั้นพูดถึงอะไร ดูกูเกิลเทรนด์ (google trends) ว่าคนกำลังสนใจอะไร ซึ่งเป็นเครื่องมือวัดเรตติ้ง (rating) ว่าคนนิยมหรือสนใจเรื่องใด ประเด็นที่สอง การสื่อสารระหว่างคนทำสื่อ (content creator) กับผู้อ่าน ซึ่งผู้อ่านจะช่วยกำกับกับโพสเนื้อหาของสื่อ เช่น กรณีลงข่าวผิด ภาพประกอบไม่เหมาะสม จะมีฟีดแบ็ก (feedback) กลับมาอย่างรวดเร็วจากผู้อ่าน และจะเห็นได้ชัดว่าบทบาทของผู้อ่านเปลี่ยนไป ซึ่งส่วนตัวมองว่า ข้อเท็จจริง (fact) กับความคิดเห็น (opinion) มีความสำคัญเท่าเทียมกัน เพียงแต่ในมุมมองของคนทำเนื้อหาจะต้องเคลียร์เรื่องข้อมูลก่อนว่าถูกต้องหรือไม่ จึงจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพูดคุยกันในเรื่องความคิดเห็นว่ามุมมองหรือประเด็นที่น่าเสนอไปสังคมจะตามทันกับวิธีคิดแบบนี้หรือไม่อย่างไร ประเด็นสุดท้าย คำว่า เรตติ้ง กับ จรรยาบรรณ ซึ่งต้องยอมรับว่า ปัจจุบันเรตติ้งเป็นเรื่องสำคัญ แต่จะมีวิธีการทำงานอย่างไรบนพื้นฐานของคำว่า “จรรยาบรรณ” ควบคู่ไปด้วย โดยอาจจะต้องจัดสมดุลให้ได้ เพราะสิ่งนี้สะท้อนถึงความเป็นมืออาชีพในการทำงาน”

สอดคล้องกับที่ผู้สื่อข่าวอีกท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ ว่า

“การเป็นผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ต้องศึกษาแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ (YouTube) ตี๊กต็อก (TikTok) เอกซ์ และอินสตาแกรม (Instagram) แต่ละแพลตฟอร์มมีลูกเล่นและจุดเด่นที่แตกต่างกัน เช่น เอกซ์ คือ ข้อความสั้น แต่ตี๊กต็อก คือ คลิปสั้น ถ้าไลฟ์ (live) ต้องใช้แพลตฟอร์มเฟซบุ๊กหรือยูทูบ การเป็นผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ใช่แค่ผลิตเนื้อหา แต่ต้องรู้จัก “การตลาดออนไลน์ (online marketing)” ต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายที่เราจะนำเสนอคือใครและต้องรู้จักแพลตฟอร์มของตัวเอง เช่น เฟซบุ๊กกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ใหญ่ ถ้าตี๊กต็อกกลุ่มเป้าหมายจะกว้าง และถ้าเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ต้องเอกซ์ และการทำเนื้อหาต้องมี “3 ไข่” คือ 1) ข้อความที่ไข่ 2) ช่องทางที่ไข่ 3) กลุ่มเป้าหมายที่ไข่ ที่สำคัญต้องหา “3 ไข่” ให้เจอ จึงจะประสบความสำเร็จในการเป็นคนทำสื่อ”

ทางด้านผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนักวิชาการให้สัมภาษณ์ว่า

“ความตระหนักจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และมีความน่าเชื่อถือออกสู่สังคมไทยและสังคมโลกของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ต้องศึกษาแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ กฎระเบียบด้านจริยธรรมสื่อออนไลน์ที่เรียกว่า “มาตรฐานชุมชน (community standards)” บางส่วนเหมือนสื่อเก่า แต่บางส่วนทำไม่ได้บนสื่อออนไลน์” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ได้ให้สัมภาษณ์ด้วยการยกกรณีตัวอย่างเพิ่มเติมว่า

“แพลตฟอร์มออนไลน์มีกฎระเบียบด้านจริยธรรม โดยมี 2 คำใหญ่ที่ชวนให้ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ หรือ e-Reporter ทำความเข้าใจ คำแรกคือ กฎระเบียบจริยธรรม หมายถึง “พื้นฐานจริยธรรมสื่อมวลชน” ซึ่งแพลตฟอร์มออนไลน์ไม่มีกฎระเบียบจริยธรรมที่ชัดเจน แต่แพลตฟอร์มออนไลน์จะใช้คำว่ามาตรฐานชุมชน ดังนั้นคำที่ 2 คือ มาตรฐานชุมชน กฎชุมชน หรือกติกากลาง เป็นกฎระเบียบที่แพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ จะเป็นผู้กำหนด จริยธรรมสื่อมวลชนคือร่มใหญ่ ส่วนมาตรฐานชุมชนคือ อีก 1 ก้อนที่อยู่ในร่มใหญ่ จริยธรรมสื่อมวลชนกับมาตรฐานชุมชน จะไม่นำเสนอภาพความรุนแรงเหมือนกัน แต่สมมุติ “คำพูดที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยก เช่น กะเทย สาวหล่อ” ถ้ามีจริยธรรมสื่อจะไม่ใช้คำเหล่านี้ แต่จะใช้คำ “กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ หรือ LGBTQ+” แทน แต่แพลตฟอร์มออนไลน์ยังใช้ได้ ไม่ได้ห้ามเด็ดขาด”

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มผู้สื่อข่าวและหน่วยงานสื่อมวลชนต่าง ๆ สรุปได้ว่า ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ควรมีความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติร่วมกันในการนำเสนอข่าว คือ เสรีภาพบนความรับผิดชอบ กล่าวคือ สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการที่จะนำเสนอข่าวสารข้อเท็จจริงไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม แต่ในการนำเสนอข่าวนั้น ต้องมาพร้อมกับความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ยึดหลักจรรยาบรรณสื่อมวลชน ซึ่งปัจจุบันมักพบปัญหา การนำเสนอข่าวทางสื่อออนไลน์ คือ 1) การนำเสนอข่าวไม่รอบด้าน รีบนำเสนอข่าวเพื่อให้ข้อมูลข่าวไปถึงผู้รับ ให้เร็วที่สุด และคำนึงเพียงคำว่า ข่าวของเราต้องเร็วกว่าข่าวของคนอื่นโดยไม่คำนึงถึงข้อมูลข่าวที่นำเสนอออกไป ว่าถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้านหรือไม่ 2) การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดสิทธิ ผู้ต้องหา สิทธิเด็กและเยาวชน เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อผู้ตกเป็นข่าว หากไม่รอบคอบในการนำเสนอข่าว อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิและส่งผลกระทบต่อผู้ถูกละเมิดได้ 3) การนำเสนอเนื้อหาจากสื่อสังคมออนไลน์มาเสนอ โดยไม่บอกแหล่งที่มาหรือไม่ได้ขออนุญาตจากเจ้าของ ในการนำเสนอข่าวบนสังคมออนไลน์ พึงตระหนักว่า สื่อดังกล่าวไม่ใช่พื้นที่ส่วนตัว หากแต่เป็นพื้นที่ที่สามารถแสดงความคิดเห็นและสามารถแชร์ข้อมูล (share) กันได้ อาจส่งผลกระทบต่อผู้ที่ถูกเป็นข่าวหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ หากข่าวนั้นเป็นข่าวในด้านลบและไม่มีการขออนุญาต 4) การกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อออนไลน์ เนื่องจากปัจจุบันเกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมากขึ้น จึงได้มีการจัดตั้ง ชมรมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ เพื่อกำกับดูแลและส่งเสริมให้มีการนำข่าวไปใช้อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงยกระดับมาตรฐานการนำเสนอข่าวออนไลน์อย่างมีทักษะ เชี่ยวชาญ มีความน่าเชื่อถือพร้อมจริยธรรม และคุณธรรมอย่างมืออาชีพ เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณชน ดังที่ผู้สื่อข่าวขององค์การสื่อสารสาธารณะท่านหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“เนื้อหาจริยธรรมในสื่อออนไลน์ที่เรียกว่า “มาตรฐานชุมชน” บางส่วนจะเหมือนสื่อเก่า และบางส่วนไม่สามารถทำได้ในสื่อออนไลน์ ดังนั้น ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรทำความเข้าใจ มาตรฐานชุมชนของแพลตฟอร์มที่ตัวเองใช้ ซึ่งไม่เพียงแค่นั้น สิ่งที่ต้อง ‘รู้เท่าทัน’ คือ “อัลกอริทึม (algorithm)” แต่ละแพลตฟอร์มจะมีอัลกอริทึมเป็นตัวกำหนด ซึ่งทำให้เนื้อหาบางประเภท ความรุนแรง บางแพลตฟอร์มไม่ให้เลย บางแพลตฟอร์มอาจจะแค้ปิดกั้น เพราะอัลกอริทึมต่างกัน มาตรฐานชุมชนของแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เข้มข้นที่สุด คือ ห้ามละเมิดลิขสิทธิ์เพลง ภาพยนตร์ ซึ่งจะถูกแบน และในส่วนข่าวลงแพลตฟอร์มต่าง ๆ จะมีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เป็นตัวคัดกรองเนื้อหา และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานร่วมตรวจสอบ เช่น ถ้าพบว่าเป็นข่าวปลอม ข่าวลง เนื้อหารุนแรง ให้รายงาน (report) ทันที”

และจากการสัมภาษณ์องค์กรสื่อและการเป็นผู้สื่อข่าวในดิจิทัลออนไลน์ (digital online) ขององค์กรสื่อต่าง ๆ ได้กล่าวว่า

“ผู้บริหารควรมีนโยบายหรือข้อปฏิบัติตามมาตรฐานชุมชน คือ ให้ความสำคัญกับจริยธรรมสื่อเป็นหลัก แพลตฟอร์มเป็นรอง トラバドที่ไม่ผิดจริยธรรม สื่อก็ไม่จะผิด โดยสิ่งที่สื่อหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสาธารณะ ะมัดระวัง ไม่นำเสนอเลย คือ 1) ภาพและเนื้อหาที่มีความรุนแรง สะเทือนใจ 2) ภาพโป๊เปลือย 3) ภาพที่ดูทรมาน ทุกขเวทนา 4) ภาพและเนื้อหาที่ทำให้เกิดความเกลียดชัง ประณาม แบ่งแยก 5) ภาพเนื้อหาที่ก่อให้เกิดการลอกเลียนแบบในทางที่ไม่เหมาะสม เสี่ยงซึมเศร้าฆ่าตัวตาย 6) ข่าวลง เช่น กรณีข่าวรถชนคนตาย ภาพที่รถชน องค์กรสื่อไทยพีบีเอสไม่นำเสนอภาพที่ชน พรึชภาพ ลองนึกถึงใจของครอบครัวผู้เสียชีวิตจะทนเห็น ภาพนี้ได้ไหม แต่คลิปเหล่านี้ มีเกลื่อนแพลตฟอร์มออนไลน์ แสดงว่า แพลตฟอร์มไม่ได้ปิดกั้น เช่น ภาพสะเทือนใจที่แม่วิ่งมาดูศพลูกแล้วร้องโหยหวน เหตุไฟไหม้ไฟช็อตที่ไฟคลอกผู้ประสบเหตุ หรือภาพบาดเจ็บผู้ป่วย ทุกขเวทนาทรมาน ซึ่งเหล่านี้เรียกว่า ไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมสื่ออย่างเคร่งครัด เรายังต้องทำงานไปพร้อมกับ มาตรฐานชุมชน เช่น ข่าวกราดยิงที่พารากอนหรือเหตุสู้รบที่อิสราเอล ต้องเลือกภาพที่เหมาะสม ไม่ใช่ภาพผู้เสียชีวิต แม้ภาพจะมีความละเอียดของปัญญาประดิษฐ์สูงมาก เช่น กรณีตัวอย่างในการนำเสนอข่าวที่มีความรุนแรง ในแพลตฟอร์มออนไลน์ของไทยพีบีเอสจะขึ้นข้อความ “ขณะนี้อาจจะมีเนื้อหาที่รุนแรง อ่อนไหว” เราต้องเซนเซอร์ตัวเอง เพราะถ้าปัญญาประดิษฐ์จับ อาจจะโดนระงับ (take down) ปิดกั้น หรือแบน (ban) ไปเลย หรือกรณีข่าวกีฬาที่เสี่ยงต่อการละเมิดลิขสิทธิ์ จะขึ้นข้อความ “ขณะนี้ เป็นข่าวกีฬา””

และจากการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวอีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “การตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมจะเป็นตัวกำหนดคุณค่าของสื่อมวลชน” ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างมากสำหรับผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ หรือคนทำสื่อระหว่างยอดหรือเรตติ้ง กับคุณค่า ถ้าต้องแลกกัน” และคำสัมภาษณ์ของผู้สื่อข่าวช่องหนึ่ง กล่าวว่า

“คุณค่าของความเป็นข่าว” มากกว่า คนดูน้อย ยอดไม่ขึ้น แต่มีประโยชน์กับคนดู ถ้ามองย้อนกลับไประจักษ์ใจเสมอ ไม่ใช่แค่ทำคอนเทนต์เป็น ต้องรู้จัดการตลาดออนไลน์ (อาหารอร่อย ขายดีร้าน ก็ไม่มีคนซื้อ) และต้อง “ปรับตัว” สู่ “การเปลี่ยนฉัพล้นทางดิจิทัล (digital disruption)” ด้วย ปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงของสื่อออนไลน์อยู่เสมอ”

และในส่วนของจริยธรรมและศีลธรรมของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ในปัจจุบันอยู่ในระดับน้อยและในอนาคตพบว่า มีแนวโน้มลดลงจนถึงขั้นวิกฤต จึงต้องรีบเร่งแก้ไขเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในวิชาชีพในอนาคต โดยจากการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวภาครัฐท่านหนึ่งกล่าวว่า

“จริยธรรมและศีลธรรมคือหัวใจสำคัญและเป็นองค์ประกอบหลักในการกำหนดคุณค่าของสื่อมวลชน ดังนั้นหากผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ปฏิบัติตามจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด ความท้าทายเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ถ้าท่านอยู่ในฐานะผู้ผลิตสื่อออนไลน์จะนึกภาพอย่างชัดเจน ข่าวบางข่าว ภาพบางภาพสามารถเรียกเรตติ้งได้ สามารถเรียกความนิยมได้ แต่ถ้าภาพหรือข่าวนั้น ๆ ขัดต่อจริยธรรม นี่คือการท้าทายของคนทำสื่อ ที่ต้องเลือกระหว่างทั้งเรตติ้งไปแต่ยังรักษากายธรรมและศีลธรรมไว้ หรือทั้งจริยธรรมและศีลธรรมไปแล้วก็เลือกรักษาไว้ที่ยอดคนดู นี่คือนสิ่งที่คนทำสื่อต้องเลือก”

และผู้สัมภาษณ์กล่าวต่ออีกว่า

“ต้องเลือกคุณค่าความเป็นข่าวมากกว่าสนใจเรตติ้งหรือยอดคนดู เพราะตราบดีที่สื่อมวลชนเห็นคุณค่าเท่ากับมอบประโยชน์ให้คนดู ให้สังคมคงยึดมั่นไว้ซึ่งจริยธรรมและศีลธรรม ย้อนกลับมาดูก็วันที่เดือนก็ปีก็ยังคงภาคภูมิใจเหมือนเดิม สิ่งที่ยากจะให้คำนึงถึงไม่ใช่แค่การทำเนื้อหารายการ แต่ต้องรู้จักและเรียนรู้การปรับตัวให้ทันกับการตลาดออนไลน์ด้วย ถ้ารู้เท่าทันการตลาดออนไลน์ จะเป็นตัวเสริมให้เนื้อหาประสบความสำเร็จได้เร็วและประสบความสำเร็จได้มากขึ้น ที่สำคัญต้องปรับตัวเข้ากับการพลิกผัน (disrupt) ของสื่อออนไลน์ด้วย สื่อออนไลน์ปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่มีอะไรอยู่นิ่งตลอดไป ในฐานะคนทำสื่อต้องปรับตัวด้วยเช่นเดียวกัน”

นอกจากนี้ยังกล่าวต่ออีกว่า

“ความแตกต่างของการทำสื่อออนไลน์แบบที่มีสังกัดกับการทำสื่อออนไลน์ที่ไม่มีสังกัด อาจจะมีรายละเอียดต่างกัน แต่หลัก ๆ คือ การทำสื่อออนไลน์แบบมีสังกัดจะมีระบบบรรณาธิการ ตรวจสอบกรองทั้งภาพและเนื้อหาไม่ให้ละเมิดจริยธรรมสื่อมวลชนและมาตรฐานชุมชน ส่วนแบบที่ไม่มีกองบรรณาธิการจะสุ่มเสี่ยง

ต้องยืนยันยึดในมาตรฐานจริยธรรมของสื่อมวลชนอย่างเข้มข้นเพื่อให้สิ่งที่นำเสนอไม่ขัดกับหลักจริยธรรม สื่อมวลชนและไม่ขัดมาตรฐานชุมชนด้วย ดังนั้น จริยธรรมและศีลธรรมคือหัวใจสำคัญ เป็นตัวกำหนดคุณค่าของสื่อมวลชน หนีไม่พ้นเรื่องของการยืนยันยึดปฏิบัติตามจริยธรรมและศีลธรรมของสื่อมวลชน”

ผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “ในบางคั้งนักข่าวออนไลน์อาจจะไม่ได้ตรวจสอบซ้ำ (recheck) อาจจะนำเสนอข่าวในช่วงเวลานั้น ๆ เลย ซึ่งเรื่องการอ้างอิงข้อมูลแหล่งข่าวต่าง ๆ เป็นเรื่องสำคัญมาก เมื่อเรียบเรียงข่าวเรียบร้อยแล้ว นักข่าวจะต้องอ้างอิงข้อมูลว่ามีที่มาจากที่ไหน เว็บไซต์ใด งานวิจัยอะไร เนื่องจากการให้เกียรติทั้งแหล่งข่าวและผู้ฟัง อีกทั้งผู้ฟังจะสามารถนำข้อมูลไปอ้างอิงต่อได้” เห็นได้ว่า การนำเสนอข่าวของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์จึงต้องมีความเที่ยงธรรม วางตัวเป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในขณะเดียวกันต้องนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง ตรวจสอบข้อมูลข่าวด้วยตนเองให้ครบถ้วน รอบด้าน ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล มีมารยาท ใช้ภาษาที่สุภาพ กล่าวคือ ยึดหลักจริยธรรมและศีลธรรมเบื้องต้นที่สื่อมวลชนพึงกระทำ สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านที่กล่าวว่า “สิ่งสำคัญถ้าคุณจะเป็นผู้สื่อข่าวที่น่าเชื่อถือได้ ต้องยึดถือจริยธรรมและศีลธรรมในการทำข่าว”

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านได้ให้ข้อมูลสนับสนุนว่า “ไม่ว่าสำนักข่าวออนไลน์ในปัจจุบันจะมีการแข่งขันสูงแค่ไหน จะมีเอกลักษณ์อย่างไรก็ตาม แต่ต้องไม่ลืมสิ่งสำคัญของการเป็นผู้สื่อข่าวกลุ่มใหม่ข่าว คือ ความจริง การรายงานข่าวต้องเป็นข่าวความจริงเพื่อสังคม” ซึ่งการตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือออกสู่สังคมไทยและสังคมโลกของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ เพื่อความน่าเชื่อถือในวิชาชีพสื่อมวลชนในอนาคต

6. การอภิปรายผล

ปัญหาเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน เกิดปัญหาความไม่ตระหนักถึงจริยธรรมและคุณธรรมของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมี 2 ประเด็น คือ ประเด็นที่ 1 การรู้ว่ามีผิดจรรยาบรรณ แต่ยังมีให้พบเห็น ได้แก่ การเสนอภาพลามกอนาจาร ภาพก่ออาชญากรรม การกระทำหรือดเว้นกระทำเพราะได้รับอำสิสนิจ้างหรือเรตติง การเสนอข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ประเด็นที่ 2 การมองเห็นปัญหาที่ซ่อนเร้น และสามารถหาแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา ได้แก่ ความไม่เป็นกลางในการนำเสนอข่าว เส้นบาง ๆ ระหว่างการตามหาความจริงกับการละเมิดสิทธิ การขาดการตรวจสอบว่าข่าวที่เผยแพร่เป็นความจริงหรือไม่ ซึ่งจากการวิเคราะห์คุณสมบัติของสื่อมวลชนที่ดีต้องไม่มีการกระทำตามประเด็นที่ 1 อีกทั้งมีศักยภาพในการพิจารณาและแก้ปัญหาในประเด็นที่ 2 ได้

อีกประการ คือ บทบาทของสื่อมวลชนกับการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทและละเมิดอำนาจศาล ที่ชี้ให้เห็นว่า การนำเสนอข่าวมักมีความเสี่ยงต่อการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ การนำเสนอข่าวจึงต้องมีความเข้าใจในการรักษาความสมดุลระหว่างเสรีภาพในการสื่อสารและเสรีภาพในความเป็นส่วนตัว การวิจัยพบว่า จะต้องเป็นไปโดยสุจริต ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 329 (3) ซึ่งจะเป็นเหตุยกเว้นความผิดฐานหมิ่นประมาทหรือพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง และการสร้างจุดขายเพื่อประโยชน์ด้านการตลาด การสนองความต้องการของประชาชนด้วย การพิสูจน์ความจริงจะเป็นประโยชน์กับส่วนรวม ส่วนการละเมิดอำนาจศาลของสื่อมวลชน บางครั้งในการนำเสนออาจไปกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 32 (2) ดังนั้น วิธีที่จะไม่เป็นความผิดตามมาตรานี้ต้องเป็นการรายงานข่าวหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคดีอย่างเป็นกลาง เป็นธรรม และไม่ชี้นำสังคม ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของ Pratkanis et al. (1989) ที่ได้ให้ความหมายว่า การตระหนักรู้เกิดจากทัศนคติที่เกิดขึ้นจากบุคคลตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเชิงบวกและเชิงลบซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์จากการนำเสนอข่าวไม่รอบด้าน เนื่องจากต้องการความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว

ตัวอย่างการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว เช่น การละเมิดสิทธิเด็ก การละเมิดสิทธิของผู้ถูกละเมิดทางเพศหรือการละเมิดสิทธิของผู้เสียชีวิตโดยการเปิดเผยนาที่วิกฤต การนำเนื้อหาจากสื่อสังคมออนไลน์มาเสนอโดยไม่ระบุแหล่งที่มาหรือไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของ และการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เป็นองค์กรกำกับดูแลกันเองด้านจริยธรรมภายใต้การกำกับดูแลของ กสทช. และพระราชบัญญัติการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ส่งเสริมจริยธรรมและมาตรฐานวิชาชีพสื่อมวลชน พ.ศ. 2564 โดยสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ ร่วมกับสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย จัดทำ “แนวปฏิบัติเรื่องการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ของสื่อมวลชน พ.ศ. 2553” ที่ควรศึกษา ได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 แนวปฏิบัติการใช้สื่อสังคมออนไลน์ขององค์กรสื่อมวลชน และหมวด 3 แนวปฏิบัติในการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน สอดคล้องกับ Schmidt and Cohen, (2013) ผู้บริหารของบริษัท google สอดคล้องกับ ธารม เชื้อสถาปนศิริ (2558) ที่กล่าวว่า

1) สื่อกระแสหลักเริ่มไม่ทันกับการรายงานข่าวที่เกิดขึ้นทั่วโลก เพราะข่าวด่วนของโลกมาจากแพลตฟอร์มวิตเตอร์หรือเครือข่ายสังคม ทำให้สื่อมวลชนหมดเวลาและโอกาสที่จะผูกขาดความเร็วสูงสุด

2) ผู้เสพสื่อย้ายความภักดี แสวงหาช่องทางสื่อที่เร็วกว่า ผู้เสพสื่อจะวางใจในความน่าเชื่อถือของข้อมูลความแม่นยำในการวิเคราะห์ และการจัดลำดับความสำคัญของข่าวต่าง ๆ ของการรายงาน

3) คนรุ่นใหม่จะบริโภคข่าวมากขึ้นและสามารถผลิตข่าวได้มากขึ้น (prosumer มาจาก consumer รวมกับ producer) ทำหน้าที่เป็นนักข่าวอิสระ นักข่าวทำข่าวอยู่แต่ในโลกออนไลน์ (curator journalist)

4) องค์กรสื่อกำลังประสบปัญหาการอยู่รอด เนื่องจากดำเนินธุรกิจในรูปแบบเก่า ดังนั้น สื่อจะต้องเปลี่ยนเป้าหมาย วิธีการและโครงสร้างองค์กรเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสาธารณชนทั่วโลก รวมทั้งกำแพงภาษาที่ทลายลงและเสาโทรศัพท์ที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีกระบอกเสียง แหล่งข่าว ผู้สื่อข่าว และช่างภาพสมัครเล่น เกิดขึ้นมากมาย นอกจากนี้ สำนักข่าวหลายแห่งลดการปฏิบัติงานของพนักงาน โดยเฉพาะในต่างประเทศ เพิ่มรายงานข่าวจากบุคคลภายนอกมากขึ้นโดยอาศัยการเชื่อมต่อผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีใหม่ ปัญญาประดิษฐ์มาช่วยในการทำข่าวแทนที่ผู้สื่อข่าวและผู้ประกาศข่าวที่มีตัวตนอยู่จริง

5) เปลี่ยนหน้าที่จากค้นหาข่าวเป็นผู้รวบรวมข่าว ผู้จัดเก็บ ผู้ตรวจสอบ และกรองความน่าเชื่อถือ สื่อต้องเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้วิเคราะห์ข่าวที่ตรงประเด็น คม ชัด ลึก ทั้งนี้ เนื่องจากเอกซ์ไม่สามารถผลิตบทวิเคราะห์ได้ดีไปกว่าลิงก์ (link) แต่จุดแข็งของเอกซ์คือการตอบสนองอย่างรวดเร็ว

6) การเกิดผู้สื่อข่าวสมัครเล่น นักข่าวพลเมือง เว็บไซต์ หรือสำนักข่าวพลเมือง สื่อจึงต้องพัฒนาทักษะให้หลากหลายด้าน ทั้งโปรแกรมและภาษา ที่ต้องแข่งขันกับนักข่าวสมัครเล่น องค์กรข่าวอาสาสมัคร หรือสำนักข่าวที่มีชื่อเสียง มีผู้คนติดตามจำนวนมาก เกิดการแย่งความสนใจและการยอมรับ รายได้จากการโฆษณากระจายไปลงเว็บไซต์ข่าวเฉพาะกิจมากขึ้น

7) การเกิดระบบผู้สนับสนุนองค์กรสื่อเพื่อไม่แสวงหากำไร การทำข่าวแบบนิรนามมาสนับสนุนองค์กรข่าว และดำเนินกิจการเพื่อการไม่หวังผลเชิงธุรกิจ แต่ทำเพื่อสังคม เกิดจากกลุ่มองค์การนอกภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) และกลุ่มเฝ้าระวังทางสังคม

นอกจากนั้น ยังเกิดระบบบรรณาธิการในประเทศหนึ่ง ค้นหาข่าวอิสระอีกประเทศหนึ่ง เพื่อเจรจา ร่วมกิจกรรมงานข่าว และแยกระบบฐานข้อมูลไว้อีกประเทศหนึ่งเพื่อป้องกันการล่วงละเมิด ปิดกั้นเว็บไซต์ข่าว บรรณาธิการข่าวจะไม่รู้จักกันเป็นส่วนตัว มีแพลตฟอร์มกลางที่นักข่าวที่ไม่รู้จักกันมาร่วมแชร์และส่งข้อมูล เข้ารหัสให้บรรณาธิการ นักข่าวจะมีอิสระไม่ขึ้นตรงต่อบรรณาธิการ แต่ขึ้นตรงต่อผู้อ่าน สอดคล้องกับ ดร.ณิธิธิราช (2558) กล่าวว่า เมื่อประสบปัญหา ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรมีแนวทางการปฏิบัติด้านจริยธรรม และคุณธรรมในขณะที่ต้องสัมภาษณ์แหล่งข่าว ดังนี้

1) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวควรแจ้งให้แหล่งข่าวทราบเมื่อมีการบันทึกและเมื่อจบการบันทึก

2) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวควรระบุแหล่งข่าวหลุดหรือลับในประเด็นสาธารณะ

3) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวควรแบ่งปันข้อมูลแหล่งข่าวกับเพื่อนร่วมงาน เนื่องจากการแบ่งปันข่าว จะทำให้เกิดกระบวนการตรวจทานข่าวมากขึ้น และเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักข่าว มากกว่าความสัมพันธ์ในเชิงองค์กร

4) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวไม่ควรรับของขวัญหรือของที่ระลึก องค์กรสื่อมักมีข้อห้ามไม่ให้นักข่าวรับของขวัญหรือของที่ระลึก เนื่องจากอาจทำลายความสัมพันธ์และระยะห่างของการตรวจสอบของนักข่าวได้ ซึ่งนับว่าอันตรายมากสำหรับสัญญาตณานักข่าว

5) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวเก็บข้อมูลในอินเทอร์เน็ตหรือกระดานสนทนา แล้วต้องแสดงตนหรือระบุตัวตนต่อสาธารณะอย่างชัดเจนก่อนที่จะเข้าสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูล เนื่องจากโดยหลักจริยธรรม ในฐานะนักข่าวต้องยินยอมให้แหล่งข่าวตัดสินใจว่าอยากจะให้ข้อมูลสนทนาในกระดานสนทนาถูกบันทึกหรือไม่

6) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวควรใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก เพื่อลดช่องว่างและระยะห่างระหว่างนักข่าวกับผู้อ่าน หรือแหล่งข่าวบางคน และทำให้นักข่าวรู้ว่าขณะนี้สังคมออนไลน์เชื่อมโยงถึงกันได้ง่าย

7) นักข่าวหรือผู้สื่อข่าวไม่ควรเอาตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องในกระทุสนทนาที่มีเนื้อหาสุ่มเสี่ยง ยุ่งเกี้ยวตอบคำถาม โต้เถียง ทะเลาะ หรือแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมต่อการแสดงความคิดเห็น บทสนทนาวิพากษ์วิจารณ์เหล่านั้น เนื่องจากนักข่าวมีโอกาสเสี่ยงที่จะเข้าไปขยายความขัดแย้งได้มากขึ้น ในประเด็นที่สังคมให้ความสนใจอยู่

8) ปัจจุบันมีเว็บไซต์เกิดขึ้นจำนวนมาก นักข่าวยังต้องตรวจสอบข้อมูลให้มากขึ้น เนื่องจากปัญหาจริยธรรมทางอินเทอร์เน็ต คือ การคัดลอกข้อมูลกัน เนื่องจากการคัดลอก ดัดแปลง ตัดต่อ นั้น ทำได้ง่ายมาก จึงควรมีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาใช้งาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการรักษาประโยชน์สาธารณะของสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย (2560) ประกอบด้วย การเปิดโปงอาชญากรรมหรือสืบสวนเหตุอาชญากรรม เปิดโปงบุคคลที่มีพฤติกรรมที่สร้างความเสียหายต่อสังคม เปิดโปงการทุจริต คอร์รัปชัน (corruption) ในหมู่ผู้มีอำนาจ เปิดโปงความอยุติธรรม การใช้อำนาจทางมิชอบ เปิดเผยพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ส่อไปในทางไร้ประสิทธิภาพ ปกป้องประชาชนจากภัยต่อสุขภาพ โรคระบาด ความไม่ปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ปกป้องประชาชนจากการถูกชักนำไปในทางที่ผิด ทั้งจากบุคคล นักการเมือง ผู้มีอำนาจผู้มีอิทธิพล หรือกลุ่มผลประโยชน์ เปิดโปงการค้าขายไม่เป็นธรรม เอาเปรียบผู้บริโภค การฉ้อโกงหลอกลวงจำหน่ายสินค้าคุณภาพต่ำ การค้ำมนุษย์ เปิดเผยข้อมูลรอบด้านเพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารในการดำรงชีวิต ให้มีความรู้เท่าทัน ตื่นตัว ไม่เข้าไปมีส่วนรวม

9) สร้างเสริมสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนและเสรีภาพในการแสดงออก

10) นำเสนอเรื่องราว ประเด็น ข้อถกเถียง ที่กำลังอยู่ในความสนใจของประชาชน มีส่วนร่วม และตัดสินใจได้เหมาะสมตามความเชื่อทางศีลธรรม และการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมและมุ่งมั่นเพื่อให้มั่นใจว่าอยู่ในมาตรฐานที่เหมาะสมและมั่นคง (Velasquez et al., 2010) ซึ่งมีด้านจรรยาบรรณซึ่งเป็นสิ่งที่มักมีความคู่กันกับจริยธรรมเสมอ

7. ข้อสรุป

ความตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ จากการวิจัยภาพในอนาคต พบว่า อยู่ในระดับน้อย โดยส่วนใหญ่ขาดความรู้และขาดคู่มือในการดำเนินงาน ปัญหาหรือความไม่ตระหนักถึงจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ในหน่วยงานภาครัฐ เจ้าของสื่อธุรกิจโทรทัศน์ สถานีวิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ คือ การละเมิด หรือการไม่ปฏิบัติตามจริยธรรมและศีลธรรมที่มีผลกระทบใน 3 ส่วน คือ 1) ด้านประชาชน เนื่องจากสื่อมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้อ่าน หรือผู้ชม หรือผู้ฟัง หรือประชาชนในฐานะที่เป็นผู้รับสื่อหรือประเด็นสาร 2) ด้านสังคม เนื่องจากสื่อช่วยให้ข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว จึงทำให้มีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างได้ง่าย และ 3) ด้านตัวสื่อเอง เนื่องจากการขาดจริยธรรมทำให้สื่อขาดความน่าเชื่อถือ การใช้สื่อสังคมสร้างข่าวขึ้นมาผิดจากหลักการคือ ไม่เคารพกฎหมาย สร้างข่าวลวง ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเกิดจากการใช้เทคโนโลยีใหม่โดยใช้ Chat GPT ไม่ได้ใช้หัวใจของความรู้คุณธรรมและการมีศีลธรรมในตนเอง และแม้จะมีกฎหมาย กติกา หรือแม้แต่ในองค์กรที่มีจริยธรรมแต่ขาดการประพฤติปฏิบัติตาม และในองค์กรสื่อส่วนใหญ่จะมีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของตนอยู่แล้ว แต่ไม่ค่อยเคร่งครัด และเนื่องจากจริยธรรมเป็นเรื่องของนามธรรม การตรวจสอบจึงยังคงไม่ชัดเจนเพียงพอ ทั้งยังมีระบบพรรคพวก ระบบอุปถัมภ์และความเกรงใจกันระหว่างสื่อด้วยกัน รวมทั้งไม่มีกฎหมายบังคับให้ปฏิบัติตามจริยธรรม การวิจัยนี้ยังพบว่า มีปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามจริยธรรมคุณธรรมของสื่อมวลชน 4 ด้าน คือ ด้านเจ้าของทุน ด้านการเมือง ด้านภาครัฐ และด้านประชาชนที่ขาดความรู้เท่าทันสื่อ และขาดการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน รวมทั้งสื่อมวลชนเองขาดคู่มือการปฏิบัติที่มาจากส่วนกลาง

ความตระหนักจริยธรรมและศีลธรรมที่ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือ คือ ควรมีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยมีความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล และสถาบันต่าง ๆ มีความเป็นอิสระในด้านการนำเสนอข่าวสาร ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือติดสินบนว่าจ้างให้นำเสนอข่าวมีความจริงใจ ไม่บิดเบือนข้อมูลในการนำเสนอข่าว หรือไม่เฝ้าข่าวขึ้นมาเพื่อเรียกรถติดให้แก่องค์กรตนเอง สื่อมวลชนต้องมีความเที่ยงธรรม วางตัวเป็นกลาง ไม่มีความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในขณะเดียวกันต้องนำเสนอ และยึดตามหลักจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติ มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาเสนอสู่สาธารณะ ตระหนักถึงปัญหาจรรยาบรรณสื่อต่าง ๆ ในยุคดิจิทัลที่เกิดขึ้นที่เกิดจากปัจจัยภายในองค์กร มีผลต่อปัญหาการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติ ได้แก่ นโยบายของบริษัทเจ้าของสื่อ บุคลากรในองค์กรระดับตัดสินใจ เช่น บรรณาธิการ หัวหน้าข่าว ซึ่งมักมีผลมากกว่าปัจจัยภายนอก เช่น ประชาชน ผู้รับข่าว ดังนั้น ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ควรมีแนวทางการกำกับดูแลร่วมกัน (co-regulation) ให้มากที่สุด

ควรให้มีการลงทะเบียนสื่อมวลชน และมีบทลงโทษทางกฎหมายกับสื่อมวลชนที่ไม่ปฏิบัติตามจริยธรรม และศีลธรรมจรรยาบรรณสื่อมวลชนเพื่อเป็นการควบคุมกำกับดูแลในการนำเสนองานด้านการข่าวเพื่อความมั่นคงของรัฐและการนำเสนอเนื้อหาจริยธรรมในสื่อออนไลน์ ที่เรียกว่า มาตรฐานชุมชน ในบางส่วนของสื่อเก่า และบางส่วนทำไม่ได้ในสื่อออนไลน์ ดังนั้น ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ ควรทำความเข้าใจมาตรฐานชุมชนของแพลตฟอร์มที่ตัวเองใช้ ซึ่งไม่เพียงแค่นั้น สิ่งที่ต้องรู้เท่าทัน คือ “อัลกอริทึม” แต่ละแพลตฟอร์ม ซึ่งจะมีอัลกอริทึมเป็นตัวกำหนด ทำให้เนื้อหาบางอย่าง ความรุนแรง บางแพลตฟอร์มไม่ให้เข้าถึง บางแพลตฟอร์มอาจแค่ปิดกั้น เนื่องจากอัลกอริทึมต่างกัน มาตรฐานชุมชนของแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เข้มข้นที่สุด คือ ห้ามละเมิดลิขสิทธิ์เพลง ภาพยนตร์ ซึ่งจะถูกระงับ และในส่วนข่าวลวง แพลตฟอร์มต่าง ๆ จะมีปัญญาประดิษฐ์เป็นตัวคัดกรอง ข้อมูลที่เป็นเนื้อหา และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานร่วมตรวจสอบ ผู้บริหารควรมีนโยบาย หรือข้อปฏิบัติตามมาตรฐานชุมชน คือ ให้ความสำคัญกับจริยธรรมสื่อเป็นหลักแพลตฟอร์มเป็นรองและตราบใดที่ไม่ผิดจริยธรรมสื่อ ก็จะไม่ผิดมาตรฐานชุมชน สิ่งที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาอย่างยิ่งสื่อออนไลน์ควรระมัดระวังที่จะไม่นำเสนอสู่สาธารณะโดยเฉพาะการใช้ Chat GPT หรือปัญญาประดิษฐ์ เพื่อการรวบรวมข้อมูลในการนำเสนอข่าว โดยขาดการตรวจสอบที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

8.1.1 ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กสทช. ในฐานะองค์กรกำกับดูแลองค์กรวิชาชีพสื่อ เช่น สมาคมสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย เจ้าของธุรกิจสื่อโทรทัศน์ สถานีวิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) รวมทั้งองค์กรหลักด้านสื่อสารมวลชนของประเทศ ควรต้องศึกษาเรื่องการรู้จักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการใช้แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารจัดการและเตรียมด้านความพร้อมและการยอมรับของบุคลากรในการประยุกต์ใช้สื่อยุคดิจิทัลนี้อย่างจริงจัง เพื่อนำข้อค้นพบไปสู่การสร้างแบบแผนการพัฒนาการรายงานข่าวผู้สื่อข่าวกลุ่มใหม่ โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาจริยธรรมในสื่อออนไลน์ ที่เรียกว่า “มาตรฐานชุมชน” ตลอดจนจัดอบรมความตระหนักถึงจริยธรรม จรรยาบรรณ และศีลธรรมที่ควรปฏิบัติในการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีความน่าเชื่อถือให้กับผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์

8.1.2 ผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กสทช. ในฐานะองค์กรกำกับดูแล องค์กรวิชาชีพสื่อ เช่น สมาคมสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย เจ้าของธุรกิจสื่อโทรทัศน์ สถานีวิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ Thai PBS รวมทั้งองค์กรหลักด้านสื่อสารมวลชนของประเทศ ควรมีการตกลง ทำความเข้าใจและสร้างอัตลักษณ์ของจริยธรรมสื่อใหม่ แพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น สื่อสังคม ทั้งเฟซบุ๊กและเอกซ์ ให้เป็นหนึ่งเดียว มีทั้งจุดร่วมที่เป็นแกนกลาง มีส่วนที่เป็นความเฉพาะของสื่อ และควรมีมาตรการป้องกัน กำกับดูแล ส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรมที่ควรปฏิบัติในวิชาชีพสื่อมวลชน โดยให้รัฐเป็นหน่วยงานหลักควบคุมกำกับ องค์กรสื่อมวลชนและองค์กรธุรกิจสื่อ รวมทั้งสถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม ชุมชนและผู้บริโภคสื่อ ควรมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ตรวจสอบและสะท้อนประเด็นจริยธรรมของสื่อ ตลอดจนการเปลี่ยนมุมมอง สื่อในทางสร้างสรรค์ในแง่ที่สื่อมีส่วนช่วยในการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม และหนุนพลังเชิงบวกของสื่อ ให้เพิ่มขึ้น

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับกิจการสื่อสาร

8.2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กสทช. ในฐานะองค์กรกำกับดูแล องค์กรวิชาชีพสื่อ เช่น สมาคมสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย Thai PBS รวมทั้งองค์กรหลักด้านสื่อสารมวลชนของประเทศ ควรมีนโยบายส่งเสริมความตระหนักในจริยธรรมและคุณธรรมการใช้สื่อออนไลน์และสื่อสังคมในกระบวนการ สื่อข่าว การนำเสนอข่าวของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ในยุคดิจิทัล การกำกับดูแลกระบวนการสื่อข่าวที่มีการใช้ สื่อสังคม การรายงานข่าวจากสื่อออนไลน์และการขยายตัวของเว็บไซต์ข่าวของผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ที่เปลี่ยนจาก ผู้รับสารเป็นผู้ส่งสาร การนำข้อมูลจากสื่อสังคมมาใช้ ความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวผ่านสื่อออนไลน์ อิทธิพล ของสื่อออนไลน์ รวมถึงการทบทวนบทบาทหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่ควรปฏิบัติกับการนำมาใช้บนสื่อออนไลน์ เพื่อหาแนวทางในการกำหนดกรอบจริยธรรมและคุณธรรมเพื่อเป็นแนวปฏิบัติการใช้งานที่เหมาะสมกับ การรายงานข่าวผ่านสื่อออนไลน์ นอกจากนี้สื่อสังคมควรมีการกำหนดจริยธรรมผู้บริหารสถานีโทรทัศน์สาธารณะ ควบคู่กันไปด้วย โดยต้องระบุให้ชัดเจนว่า ส่วนใดเป็นจริยธรรมที่ต้องใช้บังคับกับผู้เกี่ยวข้องกลุ่มใดบ้าง เช่น บังคับกับระดับองค์กร ระดับผู้บริหาร ผู้จัดทำผังรายการ และผู้ปฏิบัติงาน ควรกำหนดข้อบังคับจริยธรรมให้เกิด ความชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ และมีบทลงโทษอย่างเป็นกระบวนการ ในด้านผู้ชม ควรมีการยกระดับ คุณธรรมจริยธรรมของผู้ชมด้วย โดยพัฒนาสามัญสำนึกให้ควบคู่กับจิตสำนึกทางจริยธรรม ตระหนักถึง ความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยมีความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล และสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งมีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร

8.2.2 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กสทช. ในฐานะองค์กรกำกับดูแล องค์กรวิชาชีพสื่อ เช่น สมาคมสภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย) สภาการสื่อสารมวลชนแห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย Thai PBS รวมทั้งองค์กรหลักด้านสื่อสารมวลชนของประเทศ ควรมีนโยบายการวางโครงสร้างองค์กรให้กับเจ้าของธุรกิจสื่อโทรทัศน์ สถานีวิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศไทยในด้านการสื่อสารสู่สาธารณะ โดยต้องมีความมั่นคงและความยืดหยุ่นในการทำงานไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีจากแพลตฟอร์มต่าง ๆ อย่างรู้เท่าทันร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะผู้สื่อข่าวอิเล็กทรอนิกส์ต้องรอบรู้เรื่องดิจิทัล (digital savvy) โดยให้ความสำคัญกับการสื่อสาร การแบ่งปันข้อมูล การเข้าถึงข้อมูลแบบการโต้ตอบทันที (interactive) และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ โดยยึดตามหลักจริยธรรมและศีลธรรมที่ควรปฏิบัติ มีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำมาเสนอสู่สาธารณะ เช่น การใช้ Chat GPT หรือปัญญาประดิษฐ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการทำข่าวและการนำเสนอข่าว การใช้ผู้ประกาศข่าว (news anchor) ที่เป็นปัญญาประดิษฐ์ในอนาคต

รายการเอกสารอ้างอิง

- ดรุณี หิรัญรักษ์ (บ.ก.). (2558). *จริยธรรมสื่อ (Media Ethics)*. กรุงเทพฯ: สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย. https://www.presscouncil.or.th/wp-content/uploads/2016/02/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%88%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A2%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD_Final.pdf
- เทียนทิพย์ เดียวกี. (2559). จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อในการนำข่าว ยุคดิจิทัล. *วารสารการสื่อสารและการจัดการนิต้า*, 2(2), 125-143.
- เทียนทิพย์ เดียวกี. (2560). จริยธรรมนักข่าวพลเมืองในการนำเสนอข่าวเด็กผ่านสื่อสังคมออนไลน์. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 11(2), 582-597.
- ธนา ทุมมานนท์ และกฤษณ์นต์ วัฒนาณรงค์. (2555). ความน่าเชื่อถือและการยอมรับนวัตกรรมหนังสือพิมพ์ออนไลน์. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 3(2), 25-33. <http://journal.fte.kmutnb.ac.th/download/v3n2/journalFTE-Abstract-2012-3-2-4.pdf>
- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. (2558). ปัญหาจริยธรรมยุคสื่อใหม่. ใน ดรุณี หิรัญรักษ์ (บ.ก.), *จริยธรรมสื่อ* (น. 177-213). กรุงเทพฯ: สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย.
- ธีรารักษ์ โพธิ์สุวรรณ. (2565). *เทคนิคการสื่อข่าวและการเขียนข่าววิทยุกระจายเสียงเบื้องต้น*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญมี พันธุ์ไทย. (2545). *ระเบียบวิธีวิจัยการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย. (2560). “News you don’t believe”: Audience perspectives on fake news “ข่าวที่คุณไม่น่าเชื่อ”: ทิศนคติของผู้รับสารที่มีต่อข่าวลวง. <https://www.newsbroadcastingcouncil.or.th/?p=1924>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักข่าวอิศรา. (2560). *สื่อหลัก vs สื่อโซเชียล...ใครขับเคลื่อนสังคม*. <https://www.isranews.org/content-page/item/54430-b01959-54430.html>
- สำนักงาน กสทช. (2557). *คู่มือจริยธรรมและการกำกับดูแลตนเองในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์*. <https://www.nbtc.go.th/Services/academe/ด้านกำกับดูแล/คู่มือจริยธรรมและการกำกับดูแลตนเองในกิจการกระจายเสียง.aspx?lang=th-th>
- อินทร์แก้ว โอภาณุเคราะห์กุล. (2566). *หน้าที่ของอาชีพนักข่าวออนไลน์*. เด็กพิการเรียนไหนดี <https://เด็กพิการเรียนไหนดี.com/ใจความสำคัญของ-digital-journalist-คือควา/>

- เอื้อมพร หลินเจริญ. (2555). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 17(1), 17-30. https://elfar.ssrui.ac.th/peerapol_ch/pluginfile.php/33/block_html/content/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B9%80%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%AB%E0%B9%8C%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B9%80%E0%B8%8A%E0%B8%B4%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B8%E0%B8%93%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E.pdf
- Bloom, B. S., Hastings, T. & Madaus, G. F. (1971). *Hand book on Formative and Summative Evaluation of Student Learning*. NY: McGraw-Hill.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. NY: McGraw-Hill.
- Harvard Divinity School (2014). *Ralph Potter, Professor Emeritus, Dies*. <https://hds.harvard.edu/news/2021/03/02/ralph-potter-professor-emeritus-dies>
- Kant, I. (1964). *Groundwork of the Metaphysic of Morals*. NY: HarpPeren.
- Lambeth, E. B. (1992). *Committed journalism: An Ethic for the Profession*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Little john, S. W. (1999). *Theories of Human Communication* (6th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Mill, J. S. (1848). *Principles of Political Economy*. London: Longmans, Green and Co.
- Pratkanis, A. R., Breckler, S. J., & Greenwald, A. G (Eds.). (1989). *Attitude Structure and Function*. NY: Psychology Press.
- Schmidt, E. & Cohen, J. (2013). *The New Digital Age: Reshaping the Future of People*. Broadway, NY: Knopf.
- Velasquez, M., Andre, C., Thomas Shanks, S. J., & Meyer. M. J. (2010). *What is Ethics?*. Scribd. <https://www.scribd.com/document/422068934/What-is-Ethics-Manuel-Velasquez-docx>